

Mag. Nataša Harl, dr. Majda Pšunder

Stališča dijakov, učiteljev maturitetnih predmetov in študentov do mature

Povzetek: V prispevku so predstavljena stališča dijakov tretjega letnika gimnazijskega programa, učiteljev maturitetnih predmetov in študentov prvih letnikov univerzitetnih študijskih programov do mature. Njihova stališča so zanimiva, ker je pozitivno stališče oziroma prepričanje, da gre za koristen preizkus znanja, pomembno za uspešno izpeljavo priprav na maturo in doseganje kakovostnega znanja dijakov. Analiza stališč je pokazala, da le-ta niso tako negativna, kot bi morda pričakovali, glede na do sedaj objavljena mnenja in rezultate raziskav. Po pričakovanjih pa so precejšnje razlike v stališčih med učitelji na eni strani ter dijaki in študenti na drugi.

Ključne besede: matura, gimnazija, kakovost vzgojno-izobraževalnega procesa, kakovost šole, strokovno spopolnjevanje učiteljev.

UDK: 373.54

Pregledni znanstveni prispevek

Mag. Nataša Harl, Srednja gradbena šola Maribor; e-naslov: natasa.harl@guest.arnes.si
Dr. Majda Pšunder, Filozofska fakulteta Maribor, Univerza v Mariboru;
e-naslov: majda.psunder@uni-mb.si

Opredelitev raziskovalnega problema in vzorca

Raziskava temelji na treh slučajnostnih vzorcih iz hipotetične populacije. Prvi je vzorec dijakov tretjih letnikov gimnazij, ki spadajo k mariborski enoti Zavoda Republike Slovenije za šolstvo. Dijake tretjega letnika smo izbrali, ker takrat še ne potekajo najbolj intenzivne priprave na maturo. V četrtem letniku bi tako lahko dobili nekorektne podatke, saj je takrat naravnost pouka na maturo posebej poudarjena. V vzorec je bilo zajetih 295 dijakov splošnih in strokovnih gimnazij.

Drugi je vzorec 115 učiteljev, ki poučujejo v tretjih letnikih gimnazij, ki spadajo k mariborski enoti Zavoda Republike Slovenije za šolstvo. Zaradi želje po primerjavi nekaterih odgovorov dijakov in učiteljev smo tudi pri učiteljih izbrali tiste, ki poučujejo maturitetne predmete v tretjem letniku, pri čemer smo jih prosili, naj imajo pri svojih odgovorih v mislih tretji letnik.

Tretji je vzorec 293 študentov prvih letnikov univerzitetnih študijskih programov Univerze v Mariboru. Študente prvih letnikov smo izbrali, ker so pred kratkim opravljali maturo in so zato njihovi vtisi še sveži.

Najprej smo ugotavljali stopnje soglašanja dijakov, učiteljev in študentov s posameznimi trditvami do mature. Treba pa je poudariti, da v primeru nesoglašanja s trditvami, ki izražajo pozitivno stališče do mature, njihov odgovor ne pomeni nujno, da čutijo njene negativne učinke na vzgojno-izobraževalni proces, ampak lahko pomeni tudi, da njenih učinkov niso zaznali. Na primer, če se dijaki ne strinjajo s trditvijo, da bo matura zvečala kakovost njihovega znanja, še ne pomeni nujno, da menijo, da jo zmanjšuje. Anketiranci so se pri vsaki trditvi o maturi odločali med odgovori: »Popolnoma se strinjam.«, »Se strinjam.«, »Se ne strinjam.«, »Se sploh ne strinjam.«, »Ne vem.«/»Ne morem se odločiti.« Pri interpretaciji njihovih stališč smo odgovora »Popolnoma se strinjam.« in »Se strinjam.« združili pod odgovorom »Se strinjam.«. Enako smo tudi odgovora »Se ne strinjam.« in »Se sploh ne strinjam.« združili v odgovor »Se ne strinjam.«.

Nato nas je zanimalo, ali obstajajo statistično značilne razlike v stališčih do mature med samimi dijaki, učitelji in študenti. Pri dijakih smo preverjali vpliv

vrste gimnazije in njihovega učnega uspeha v preteklem šolskem letu na njihova stališča. Pri učiteljih nas je zanimala vloga vrste gimnazije, na kateri poučujejo, strokovnega naziva, let izkušenj s poučevanjem, udeležbe na strokovnih spolnjenjih v zadnjem letu dni, maturitetnega predmeta, ki ga poučujejo, in ocenjevanja mature. Pri študentih pa smo preverjali vlogo doseženega števila točk pri maturi. V vseh navedenih primerih smo ugotavljali le vlogo naštetih razlik pri skupnem rezultatu na lestvici stališč do mature, ki je seštevek posameznih stališč.

Na koncu smo ugotavljali tudi razlike v posameznih stališčih do mature in v skupnem rezultatu na lestvici stališč med dijaki, učitelji in študenti. Pri tem je bilo mogoče ugotavljati le razlike pri trditvah, ki so v anketnem vprašalniku za dijake, učitelje in študente identične ali primerljive.

Pričakovali smo precej odklonilna stališča anketirancev do mature, zaradi dodatnega dela in s tem povezane obremenjenosti, ki jo le-ta prinaša. Predvidevali smo, da bodo stališča najbolj odklonilna pri dijakih, ki jih matura najbolj neposredno bremeni, saj je od uspeha na njej odvisen uspešen konec njihovega šolanja na gimnaziji, nato pri študentih, ki so to zaključno preverjanje že uspešno opravili, in najmanj odklonilna pri učiteljih. Pri slednjih nismo pričakovali najbolj pozitivnih stališč, ker bi bili z maturo najmanj obremenjeni, pač pa zaradi značilnosti, da se učitelji pri odgovarjanju radi nagibajo k socialno bolj zaželenim odgovorom, kar je v svoji raziskavi ugotovila že Šteh Kure (2000, str. 123).

Stališča dijakov do mature

Dijaki so ocenjevali stopnjo strinjanja z osemnajstimi trditvami, ki se navezujejo na maturo. Pri tem se pomešano vrsti devet negativnih (npr. »Matura je zapravljanje časa.«) in devet pozitivnih trditev (npr. »Matura bo pripomogla, da bo moje znanje bolj kakovostno.«). Analiza stopenj strinjanja s trditvami med anketiranimi dijaki je pokazala, da se njihovo stališče do mature v povprečju nekoliko nagiba v negativno smer. Takšne rezultate smo pričakovali zaradi obremenjenosti, ki jo prinaša, saj je nujni pogoj za uspešen zaključek gimnazije in nadaljevanje izobraževanja in ker prav dijake najbolj neposredno zadeva (torej bolj kot učitelje in seveda bolj kot študente, ki so maturo že uspešno opravili). Njihova stališča so razvidna iz preglednice 1.

Trditev	Stopnja soglašanja s trditvijo									
	Popolnoma se strinjam.		Strinjam se.		Ne vem./ Ne morem se odločiti.		Se ne strinjam.		Se sploh ne strinjam.	
	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%
Matura je velika obremenitev.	124	42	111	37,6	37	12,5	13	4,4	10	3,4

Matura je zapravljanje časa.	33	11,2	34	11,5	97	32,9	85	28,8	16	15,6
Matura je logičen zaključek šolanja na gimnaziji.	43	14,6	109	36,9	78	26,4	49	16,6	16	5,4
Matura bo pripomogla, da bom bolj uspešno študiral/a.	31	10,5	65	22,0	75	25,4	75	25,4	49	16,6
Matura mi zbuja strah.	102	34,6	93	31,5	55	18,6	32	10,8	13	4,4
Zaradi mature imajo učitelji večjo avtoriteto.	58	19,7	72	24,4	85	28,8	59	20,0	21	7,1
Zaradi mature skrbneje načrtujem svoje delo.	23	7,8	94	31,9	84	28,5	68	23,1	26	8,8
Matura je zanimiva preizkušnja.	18	6,1	53	18,0	98	33,2	66	22,4	60	20,3
Maturitetna vprašanja zahtevajo predvsem znanje, naučeno na pamet, ki ga pozneje pozabiš.	43	14,6	59	20,0	114	38,6	55	18,6	24	8,1
Učitelji nas strašijo z maturo.	84	28,5	113	38,3	63	21,4	30	10,2	5	1,7
Maturitetna vprašanja zahtevajo ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znati se v novi situaciji.	19	6,4	66	22,4	141	47,8	50	16,9	19	6,4
Matura je spodbuda za bolj kakovostno delo dijakov in učiteljev.	14	4,7	75	25,4	107	36,3	70	23,7	29	9,8
Maturo je treba ukiniti.	76	25,8	50	16,9	88	29,8	49	16,6	32	10,8
Matura me spravlja v slabo voljo.	67	22,7	87	29,5	70	23,7	55	18,6	16	5,4
Zaradi mature dijaki bolj sodelujemo med sabo in si pomagamo.	19	6,4	74	25,1	93	31,5	76	25,8	33	11,2
Matura je priložnost, da pokažem, kaj znam.	28	9,5	84	28,5	78	26,4	69	23,4	36	12,2
Matura je samo vstopnica za vpis na fakulteto.	24	8,1	45	15,3	49	16,6	81	27,5	96	32,5
Matura bo pripomogla, da bo moje znanje bolj kakovostno.	11	3,7	53	18,0	109	36,9	75	25,4	47	15,9

Preglednica 1: Števila (*f*) in strukturni odstotki (*f*%) dijakov po stopnjah soglašanja s posameznimi trditvami o maturi

Ugotovili smo, da je matura obremenjujoča za skoraj štiri petine dijakov. Dve tretjini dijakov občutita strah pred maturo, le 15,2 % se jih mature ne boji. Dve tretjini dijakov sta odgovorili, da jih učitelji strašijo z maturo. Več kot polovico dijakov matura spravlja v slabo voljo. Kljub obremenjenosti in strahu pred maturo pa le dobra petina dijakov meni, da je matura zapravljanje časa, nasprotnega mnenja pa jih je skoraj polovica. Več kot polovica dijakov je izrazila prepričanje o smiselnosti mature tudi s tem, da se jim zdi matura logičen zaključek šolanja na gimnaziji. Vendar pa jih je kar 60 % odgovorilo, da zanje predstavlja matura le vstopnico za vpis na fakulteto, in kar 42,7 %, da bi bilo treba maturo ukiniti. To je razumljivo zaradi dodatne obremenitve, ki jim jo prinaša, čeprav mnogi vidijo tudi njene pozitivne strani. Kljub prevladi dijakov, ki se jim zdi matura logičen zaključek šolanja na gimnaziji, pa jih le tretjina meni, da bodo zaradi mature pri študiju uspešnejši, 42 % pa jih meni, da njihov uspeh pri maturi ne bo odvisen od uspešnosti pri maturi. 44,1 % dijakov ima občutek, da imajo učitelji zaradi mature večjo avtoriteto, tisti, ki menijo nasprotno, so v manjšini. 39,7 % dijakov meni, da zaradi mature skrbneje načrtujejo svoje šolsko delo, nekoliko manj (31,9 %) jih meni, da ne. Samo četrtini dijakov se zdi matura zanimiva preizkušnja, 42,7 % pa jih ni tega mnenja, kar je glede na njihov strah pred tem zaključnim ocenjevanjem znanja in dodatno obremenitev, razumljivo. Dobra tretjina dijakov meni, da maturitetna vprašanja zahtevajo predvsem znanje, naučeno na pamet, ki se pozneje pozabi, nasprotno pa jih 28,8 % meni, da le-ta zahtevajo ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znajti se v novi situaciji. Skoraj enak odstotek dijakov (30,1 %), ki so mnenja, da matura spodbuja bolj kakovostno delo njih samih in učiteljev, jih meni nasprotno (33,5 %). Slaba tretjina dijakov meni, da zaradi mature več sodelujejo z drugimi dijaki in si pomagajo. To utegne prispevati k boljši razredni klimi. Pri dijakih, ki so odgovorili nasprotno (37 %), se iz njihovih odgovorov ne da razbrati, ali menijo, da matura ni povezana z njihovim sodelovanjem z drugimi dijaki ali pa, da je tega sodelovanja zaradi mature manj. Skoraj enak je odstotek dijakov, ki se jim zdi matura priložnost, da pokažejo, kaj znajo (38 %), in tistih, ki menijo nasprotno (35,6 %), to pomeni, da mature ne razumejo kot ocenjevanje, ki kaže njihovo znanje. 21,7 % dijakov meni, da bo njihovo znanje zaradi mature bolj kakovostno, 41,3 % jih meni, da ne (bodisi da bo slabše ali pa enako).

V naš anketni vprašalnik smo postavili tudi nekaj trditev, ki so jih v svojih raziskavah že postavili drugi avtorji, bodisi v popolnoma enaki ali pa v primerljivi obliki, pa tudi nekaj trditev, s pomočjo katerih smo preverjali nekatere njihove ugotovitve o povezanosti mature z vzgojno-izobraževalnim procesom. Tako smo sami ugotovili, da med anketiranimi dijaki prevladujejo tisti, ki menijo, da jih učitelji strašijo z maturo, kar potrjuje ugotovitve Slivarja (1998), Budina (1998) in Bahovčeve (1998). Prav tako smo ugotovili, da prevladujejo dijaki, ki so prepričani, da zaradi mature bolj skrbno načrtujejo svoje delo, kar je v skladu z ugotovitvami ustvarjalcev mature (Bahovec 1998). Le-ti so zapisali, da matura dijakom olajša razvijanje učnih navad in da se je v šolah zaradi nje izboljšalo načrtovanje pouka. Izrazili so tudi prepričanje, da bo zaradi mature znanje dijakov bolj kakovostno. Rezultati naše raziskave pa kažejo, da

večina dijakov ne misli tako, saj se jih le 21,7 % strinja s postavljeno trditvijo, nasprotno pa jih meni 41,3 %. Vendar pa je več kot stališče dijakov do trditve, da bo matura pripomogla k bolj kakovostnemu znanju, o tem povedala njihova ocena medsebnih odnosov z učitelji, motiviranosti za delo in ocena didaktične izvedbe učnega procesa pri maturitetnih in nematuritetnih predmetih ter ocena učiteljev o povezanosti mature s pogostostjo izvedbe določenih aktivnosti pri pouku maturitetnih predmetov, kar je bil prav tako predmet naše raziskave, vendar ni predmet tega prispevka. Ugotovili pa smo, da matura pozitivno vpliva na kakovost gimnazijskega programa.

Stališča anketiranih dijakov so precej različna, kar vidimo na primer pri stopnji soglašanja s trditvama, da maturitetna vprašanja zahtevajo predvsem znanje, naučeno na pamet, ki se pozneje pozabi, in da maturitetna vprašanja zahtevajo ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znajti se v novi situaciji. Zato smo preverjali vlogo vrste gimnazije in njihovega učnega uspeha v preteklem šolskem letu pri razlikah v njihovih stališčih. K ugotavljanju teh razlik nas je spodbudila tudi trditev Rutar Ilc (2001), da se mnenja dijakov o maturi razlikujejo glede na to, če gre za boljše ali slabše gimnazije, vendar pa ni opredelila, katere gimnazije ima v mislih kot boljše in katere kot slabše. Sami smo jih ločili na splošne in strokovne gimnazije, ki se med seboj statistično značilno razlikujejo v učnem uspehu dijakov v preteklem šolskem letu, ki je višji pri dijakih splošnih gimnazij. Rezultat je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v skupnem rezultatu na lestvici stališč do mature med dijaki splošnih in strokovnih gimnazij. Dijaki splošni gimnazij imajo bolj pozitivno stališče do tega ocenjevanja znanja. Predvidevali smo, da se bo pokazala takšna razlika, vendar pa smo jo pripisovali razlikam v učnem uspehu, toda ta se ni pokazal kot statistično pomemben. Ali je ta razlika posledica različnega dela učiteljev splošnih in strokovnih gimnazij, pa smo preverili v nadaljevanju in ugotovili, da so učitelji v splošnih gimnazijah zares statistično značilno bolj pozitivno ocenili svoje medosebne odnose z dijaki. Pri oceni motiviranosti za delo sicer ni statistično značilne razlike, vendar pa so učitelji splošnih gimnazij po svojih ocenah nekoliko bolj motivirani za delo od svojih kolegov na strokovnih gimnazijah, v njihovih ocenah didaktične izvedbe učnega procesa pa tako rekoč ni razlik.

Učni uspeh dijakov v preteklem šolskem letu nima statistično značilne vloge pri stališčih, čeprav imajo dijaki z višjim uspehom nekoliko bolj pozitivno stališče in jo bolje sprejemajo. Dobljeni rezultati so v skladu z ugotovitvami Rutar Ilc (2001). Proučevala je stališča dijakov četrtil letnikov do mature in ugotovila, da so tako dijaki »boljših« kot dijaki »slabših« gimnazij kritični do nje, čeprav na dva izključujoča se načina. Dijakom »boljših« gimnazij se zdi, da je raven mature prenizka, da ne dopušča vrednotenja kompleksnejših miselnih spretnosti, da je narejena za povprečje, kar ne ustreza niti »boljšim« niti »slabšim«, da zavira motivacijo in navaja na »piflanje«. Nasprotno pa se dijakom »slabših« gimnazij zdi matura prezahtevna, izrazili pa so tudi nezadovoljstvo z učitelji, ki jih slabo pripravljajo nanjo.

Stališča učiteljev do mature

Učitelji so ocenjevali stopnjo strinjanja s triindvajsetimi trditvami, ki se navezujejo na matura. Rezultati so pokazali, nasprotno kot pri dijakih, da se mnenje učiteljev o maturi na splošno nagiba v pozitivno smer, kar je razvidno iz preglednice 2.

Trditev	Stopnja soglašanja s trditvijo									
	Popolnoma se strinjam.		Strinjam se.		Ne vem./Ne morem se odločiti.		Se ne strinjam.		Se sploh ne strinjam.	
	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%
Matura je zame velika obremenitev.	13	11,3	38	33,0	17	14,8	42	36,5	5	4,3
Matura je zapravljanje časa.	3	2,6	7	6,1	19	16,5	50	43,5	36	31,3
Matura je logičen zaključek šolanja na gimnaziji.	34	29,6	52	45,2	11	9,6	13	11,3	5	4,3
Matura bo pripomogla, da bodo dijaki uspešneje študirali.	6	5,2	33	28,7	23	20,0	37	32,2	16	13,9
Dijake je strah mature.	23	20,0	52	45,2	20	17,4	16	13,9	4	3,5
Matura povečuje učiteljevo avtoriteto.	3	2,6	12	10,4	22	19,1	44	38,3	34	29,6
Zaradi mature skrbneje načrtujem svoje delo.	5	4,3	46	40,0	15	13,0	35	30,4	14	12,2
Matura je zanimiva preizkušnja.	5	4,3	52	45,2	36	31,3	13	11,3	9	7,8
Maturitetna vprašanja so zasnovana tako, da zahtevajo predvsem znanje, naučeno na pamet, ki ga dijaki pozneje tako pozabijo.	13	11,3	23	20,0	30	26,1	41	35,7	8	7,0
Matura zahteva uporabo tradicionalnih metod pri pouku.	11	9,6	33	28,7	27	23,5	35	30,4	9	7,8
Najboljše rezultate pri maturi lahko dosegamo s sodobnimi metodami, pri katerih je poudarek na aktivnosti dijakov.	4	3,5	40	34,8	35	30,4	32	27,8	4	3,5
Maturitetna vprašanja so zasnovana tako, da zahtevajo ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znati se v novi situaciji.	4	3,5	38	33,0	29	25,2	37	32,2	7	6,1
Matura je spodbuda za kakovost. delo dijakov in učiteljev.	5	4,3	53	46,1	27	23,5	25	21,7	5	4,3
Maturo je treba ukiniti.	7	6,1	6	5,2	33	28,7	39	33,9	30	26,1

Zaradi mature učitelji bolj sodelujemo med sabo in si pomagamo.	1	0,9	41	35,7	39	33,9	25	21,7	9	7,8
Matura je priložnost, da dijaki pokažejo, kaj znajo.	6	5,2	59	51,3	25	21,7	22	19,1	3	2,6
Matura je samo vstopnica za vpis na fakulteto.	20	17,4	40	34,8	22	19,1	29	25,2	4	3,5
Matura je izpit, vsiljen od »zgoraj«.	14	12,2	23	20,0	38	33,0	28	24,3	12	10,4
Matura omejuje mojo strokovno avtonomijo.	15	13,0	30	26,1	20	17,4	39	33,9	11	9,6
Matura potrebuje spremembe.	29	25,2	45	39,1	24	20,9	15	13,0	2	1,7
Mature sem se s časom privadil/a in imam zdaj do nje bolj pozitivno stališče.	2	1,7	37	32,2	46	40,0	21	18,3	9	7,8
Matura je edino, na podlagi česar ravnatelj vrednoti moje delo.	3	2,6	7	6,1	28	24,3	40	34,8	37	32,2
Matura bo pripomogla, da bo znanje dijakov bolj kakovostno.	3	2,6	31	27,0	30	26,0	37	32,2	14	12,2

Preglednica 2: Števila (f) in strukturni odstotki (f%) učiteljev po stopnjah soglašanja s posameznimi trditvami o maturi

Dve tretjini učiteljev menita, da je njegove dijake strah mature. Kljub obremenjenosti z maturo le 8,7 % učiteljev meni, da je matura zapravljanje časa, nasprotnega mnenja pa jih je kar tri četrtine. Iz tega odgovora sklepamo, da večina učiteljev vidi smiselnost mature. Prepričanje učiteljev o smiselnosti mature kaže tudi podatek, da se jih 74,8 % strinja s trditvijo, da je matura logičen zaključek šolanja na gimnaziji. Tretjina učiteljev vidi maturo kot izpit, vsiljen od »zgoraj«, kar je verjetno posledica tega, da se je v času vpeljevanja mature namenil premajhen poudarek vključevanju učiteljev v priprave na njeno ponovno uvedbo. Samo 11,3 % učiteljev meni, da bi bilo maturo treba ukiniti, 60 % pa da ne. Torej jih večina vidi njene pozitivne strani, ki imajo večjo težo od negativnih. Bi pa 64,3 % učiteljev maturo spremenilo. Skoraj polovici učiteljev se zdi matura zanimiva preizkušnja, le 19,1 % učiteljev meni nasprotno. Kljub prevladi učiteljev, ki se jim zdi matura zanimiva preizkušnja, logičen zaključek šolanja na gimnaziji in ki si ne želijo njene ukinitve, pa jih le tretjina meni, da bodo zaradi mature dijaki pri študiju uspešnejši, 46,1 % pa ji meni, da ne. Samo 13 % učiteljev misli, da imajo zaradi mature večjo avtoriteto pri dijakih. Slaba tretjina učiteljev meni, da maturitetna vprašanja zahtevajo predvsem znanje, naučeno na pamet, ki se pozneje tako pozabi, nasprotnega mnenja jih je 36,5 %, da le-ta zahtevajo ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost najti se v novi situaciji. 56,6 % se jih strinja s trditvijo, da je matura priložnost, da dijaki pokažejo, kaj znajo, 21,7 % pa se jih s to trditvijo ne strinja. Dobra polovica jih je odgovorila, da matura spodbuja kakovostnejše delo njih samih in dijakov, 26 % pa, da ne.

Pri tem je treba poudariti, da ni nujno, da ti vidiš maturo kot dejavnik, ki zavi-
ra kakovostno delo, ampak so med njimi zajeti tudi tisti, ki menijo, da matura s
kakovostjo ni povezana. Tretjina jih meni, da so se sčasoma mature privadili in
imajo sedaj do nje bolj pozitivno stališče, dobra četrtina pa se s tem ne strinja.

Trditve: »Matura je edino, na podlagi česar ravnatelj vrednoti moje delo.«,
»Matura zahteva uporabo tradicionalnih metod pri pouku.« in »Najboljše rezul-
tate pri maturi lahko dosegamo s sodobnimi metodami, kjer je poudarek na
aktivnosti dijakov.« smo med drugim uporabili, da bi preverili, ali so stališča
anketiranih učiteljev skladna s prepričanju Kariž Merhar, profesorice fizike na
Gimnaziji Vič v Ljubljani, da se uspešnost učiteljev in šol meri predvsem po ma-
turitetnih uspehih dijakov, da je potrebno, če želiš vse potrebne vsebine predela-
ti in utrditi, uporabiti tradicionalne metode poučevanja (frontalni pouk, metoda
demonstracije ...), saj zahtevajo sodobne metode (problemski pouk, projektna
naloga, raziskovalno delo dijakov ...) več časa, kot pa bi ga porabili za isto vse-
bino z uporabo tradicionalne metode (Kariž Merhar 1999). Naša raziskava je
pokazala, da veliko anketiranih učiteljev vidi maturo drugače. Večina jih je
prepričanih, da njihova obremenitev z maturo ni odvisna od ravnateljev, saj se
le 8,7 % učiteljev strinja s trditvijo, da ravnatelj le na podlagi rezultatov mature
vrednoti njihovo delo, 67 % se jih s trditvijo ne strinja. 38,8 % učiteljev meni, da
matura zahteva uporabo tradicionalnih metod, enak odstotek (38,8 %) pa, da je
najboljše rezultate pri maturi mogoče dosegati s sodobnimi metodami, kjer je
poudarek na aktivnosti dijakov.

Ustvarjalci mature (Bahovec 1998) so zapisali, da uspešno izvajanje mature
zahteva natančno načrtovanje pouka ter da na podlagi odgovorov učiteljev sklepajo,
da se je načrtovanje pouka v šolah izboljšalo. Ker je od njihove raziskave preteklo
že nekaj let, smo dijake in učitelje prosili, da ocenijo stopnjo soglašanja s trditvijo:
»Zaradi mature skrbneje načrtujem svoje delo.«. Odgovori dijakov so pokazali, da
jih 39,7 % zaradi mature skrbneje načrtuje svoje delo in teh je več kot tistih, ki se s
to trditvijo ne strinjajo. Med učitelji pa se jih s to trditvijo strinja 44,3 %.

Kot eno poglavitnih pridobitev mature ustvarjalci tega zaključnega ocenje-
vanja znanja navajajo, da je posegla v odnose med učitelji, ki bi naj sedaj med
seboj več sodelovali (Bahovec 1998). 36,6 % učiteljev v naši raziskavi je izrazilo
strinjanje s trditvijo, da zaradi mature več sodelujejo z drugimi učitelji in si
pomagajo, nekoliko manj (29,5 %) pa jih meni, da ne, kar ne pomeni nujno, da
je sodelovanja manj.

Bečaj je izrazil prepričanje, da matura zaradi svoje narave in pomembnosti
oziroma učiteljev manevrski prostor in s tem njegovo avtonomijo (Bečaj 1999). 39,1 %
učiteljev, ki smo jih anketirali, se s tem strinja, 43,5 % pa ne. Povečanje avto-
nomije učiteljev je eden od najpomembnejših ciljev naše kurikularne prenovе
(Izhodišča kurikularne prenovе, 1996, str. 13), vendar pa iz odgovorov lahko
razberemo le to, da je več takšnih, ki menijo, da matura ne krni učiteljeve stro-
kovne avtonomije, ne vemo pa, ali menijo, da le-ta ostaja enaka ali pa je večja,
kar bi pripomoglo k dosegu ciljev naše kurikularne prenovе.

Rezultat naše raziskave je pokazal, da v skupnem rezultatu na lestvici
stališč učiteljev splošnih in strokovnih gimnazij ni statistično značilne razlike.

Primerjavo med stališči učiteljev splošnih in strokovnih gimnazij smo naredili tudi zato, ker so ustvarjalci mature (Bahovec 1998, str. 54) primerjali tedaj sicer še strokovne šole, na katerih so izvajali maturo, in gimnazije. Ugotovili so, da so bili učitelji na strokovnih šolah bolj prepričani, da se je zaradi mature izboljšalo znanje dijakov, prav tako so bili bolj prepričani o pozitivni povezanosti mature z njihovim načrtovanjem dela od učiteljev na gimnazijah. Razliko so pripisovali temu, da so na strokovnih šolah zaradi mature delali bolj kakovostno, da bi v kakovosti dohite gimnazije. Sami pri svoji raziskavi jemljemo strokovne gimnazije kot naslednice tedanjih strokovnih šol, ki so izvajale maturo, in jih primerjamo s splošnimi gimnazijami. To, da je bila leta 1998 razlika med gimnazijami in strokovnimi šolami, danes pa več ne, pripisujemo času, ki je od takrat pretekel. Predvidevamo, da so se uresničile napovedi ustvarjalcev mature, da so strokovne gimnazije po kakovosti dohitele splošne.

Strokovni naziv učiteljev ima statistično značilno vlogo pri skupnem rezultatu na lestvici stališč do mature. Učitelji z višjimi nazivi imajo do tega zaključnega ocenjevanja znanja bolj pozitivno stališče. Te razlike bi lahko pripisali bolj bogatim izkušnjam učiteljev z višjimi nazivi, ki so pripomogle k večji naklonjenosti maturi, ali pa temu, da so se učitelji, ki imajo višji naziv, do sedaj več strokovno spopolnjevali. Ugotovili smo, da strokovno spopolnjevanje v zadnjem letu dni nima statistično značilne vloge pri stališču učiteljev do mature, čeprav imajo učitelji, ki so se v zadnjem letu udeleževali strokovnih spopolnjevanj, nekoliko bolj pozitivno stališče.

Razliko v odgovorih učiteljev glede na maturitetni predmet, ki ga poučujejo, smo preverjali zaradi razlik v tipih nalog pri maturi. Tako Marentič Požarnik (2000) poudarja, da je mogoče iz maturitetnih katalogov za različne predmete videti, da nekateri v nalogah in vprašanjih ustrezno zajemajo tudi višje cilje, drugi pa ne in vztrajajo pri spominskem obvladovanju velike količine snovi. Naša raziskava je pokazala, da med učitelji, ki poučujejo različne maturitetne predmete, ni statistično značilne razlike v njihovem skupnem rezultatu na lestvici stališč do mature, kljub razlikam med načinom izvedbe mature po predmetih.

Učitelji, ki so zunanji ocenjevalci pri maturi, čeprav predvidevamo, da bolje poznajo maturo, nimajo statistično drugačnega stališča do mature kot tisti, ki niso zunanji ocenjevalci.

Stališča študentov do mature

Študenti so ocenjevali stopnjo strinjanja s sedemnajstimi trditvami, ki se navezujejo na maturo. Analiza stopenj soglašanja je pokazala, da se njihovo stališče do mature v povprečju nekoliko nagiba v negativno smer, čeprav manj kot pri dijakih, ki jih matura še le čaka (preglednica 3). Takšne odgovore smo pričakovali, saj je matura že uspešno za njimi. Prevlado negativnih stališč do mature pa smo vseeno predvidevali, zaradi obremenjenosti in skrbi, ki jim jo je le-ta prinašala.

Trditev	Stopnja soglašanja s trditvijo									
	Popolnoma se strinjam.		Strinjam se.		Ne vem./ Ne morem se odločiti.		Se ne strinjam.		Se sploh ne strinjam.	
	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%	f	f%
Matura je zame bila velika obremenitev.	42	14,3	98	33,4	59	20,1	79	27,0	15	5,1
Matura je bila eno samo zapravljanje časa.	18	6,1	19	6,5	65	22,2	129	41,0	71	24,2
Matura je logičen zaključek šolanja na gimnaziji.	64	21,8	128	43,7	46	15,7	38	13,0	17	5,8
Matura bo pripomogla, da bom uspešneje študiral/a.	8	2,7	32	10,9	85	29,0	104	35,5	64	21,8
Matura mi je zbujala strah.	46	15,7	109	37,2	54	18,4	61	20,8	23	7,8
Zaradi mature so imeli učitelji večjo avtoriteto nad nami dijaki.	24	8,2	83	28,3	72	24,6	87	29,7	27	9,2
Zaradi mature sem skrbneje načrtoval/a svoje delo v gimnaziji.	11	3,8	76	25,9	57	19,5	104	35,5	45	15,4
Matura je bila zanimiva preizkušnja.	40	13,7	125	42,7	61	20,8	46	15,7	21	7,2
Maturitetna vprašanja so bila zasnovana tako, da so zahtevala predvsem znanje, naučeno na pamet, ki ga pozneje tako pozabiš.	33	11,3	57	19,5	75	25,6	107	36,5	21	7,2
Učitelji so nas strašili z maturo.	121	41,3	102	34,8	28	9,6	31	10,6	11	3,8
Maturitetna vprašanja so bila zasnovana tako, da so zahtevala ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znati se v novi situaciji.	19	6,5	97	33,1	82	28,0	81	27,6	14	4,8
Matura je bila spodbuda za bolj kakovostno delo nas dijakov in učiteljev.	5	1,7	100	34,1	86	29,4	85	29,0	17	5,8
Maturo je treba ukiniti.	27	9,2	35	11,9	87	29,7	79	27,0	65	22,2
Zaradi mature smo dijaki bolj sodelovali med sabo in si pomagali.	22	7,5	105	35,8	83	28,3	70	23,9	13	4,4

Trditve	Stopnja soglašanja s trditvijo									
Matura je bila priložnost, da sem pokazal/a, kaj znam.	36	12,3	106	36,2	74	25,3	54	18,4	23	7,8
Matura je samo vstopnica za vpis na fakulteto.	75	25,6	120	41,0	44	15,0	40	13,7	14	4,8
Matura je pripomogla, da je moje znanje bolj kakovostno.	12	4,1	81	27,6	86	29,4	75	25,6	39	13,3

Preglednica 3: Števila (f) in strukturni odstotki (f%) študentov po stopnjah soglašanja s posameznimi trditvami o maturi

Čeprav prevladujejo študenti, ki soglašajo s trditvami, da je bila zanje matura velika obremenitev in jim je zbujala strah ter so jih učitelji strašili z njo, pa je več takšnih, ki vseeno menijo, da ni bila zgolj zapravljanje časa, da je logičen zaključek šolanja v gimnaziji, da je bila zanje zanimiva preizkušnja, pri kateri je bila večina vprašanj zasnovanih tako, da niso preverjala zgolj znanja, naučenega na pamet, pač pa so od njih zahtevala ustvarjalnost, kritičnost in sposobnost znati se v novi situaciji. Prav tako jih večina meni, da ne bi bilo prav, če bi maturo ukinili in da je bila zanje priložnost, da so pokazali svoje znanje. Menijo, da so zaradi nje več sodelovali z drugimi dijaki in si pomagali. Niso pa prepričani, da jih je spodbudila k skrbnejšemu načrtovanju dela in k bolj kakovostnemu delu njih samih in učiteljev, ter o tem, da pripomore k bolj kakovostnemu znanju in uspešnejšemu študiju. Vendar pa nestrinjanje s temi trditvami še ne pomeni, da je matura z zgoraj naštetim, po njihovem mnenju, negativno povezana, saj lahko pomeni, da njene povezanosti niso občutili.

V skupnem rezultatu na lestvici stališč ni statistično značilne razlike med študenti, ki so pri maturi dosegli različno število točk. Enako smo ugotovili tudi, da ni statistično značilnih razlik med dijaki z različnim učnim uspehom. Vendar pa imajo tako uspešnejši dijaki kot študenti nekoliko bolj pozitivno stališče do mature.

Primerjava stališč dijakov, učiteljev in študentov do mature

Raziskava je pokazala, da se dijaki, učitelji in študenti statistično značilno razlikujejo v večini posameznih stališč, razen v dveh (v katerih so izražali stopnjo soglašanja s trditvijo, da zahtevajo maturitetna vprašanja predvsem ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znati se v novi situaciji, in s trditvijo, da matura pripomore k bolj kakovostnemu znanju), kar je prikazano v preglednici 4.

Trditev	Ocenjevalci	Povpr. rangov ¹	χ^2	P
Učitelji in dijaki: Matura je zame velika obremenitev. Študenti: Matura je bila zame velika obremenitev.	Dijaki	259,63	105,720	0,000
	Študenti	404,37		
	Učitelji	427,43		
Učitelji in dijaki: Matura je zapravljanje časa. Študenti: Matura je bila zapravljanje časa.	Dijaki	293,74	41,895	0,000
	Študenti	374,90		
	Učitelji	412,20		
Vsi: Matura je logičen zaključek šolanja na gimnaziji.	Dijaki	311,90	20,373	0,000
	Študenti	360,77		
	Učitelji	400,26		
Učitelji: Matura bo pripomogla, da bodo dijaki uspešneje študirali. Dijaki in študenti: Zaradi mature bom uspešneje študiral/a.	Dijaki	377,85	23,691	0,000
	Študenti	303,32		
	Učitelji	371,99		
Učitelji: Dijake je strah mature. Dijaki: Matura mi zbuja strah. Študenti: Matura mi je zbujala strah.	Dijaki	308,26	24,896	0,000
	Študenti	388,15		
	Učitelji	342,47		
Učitelji: Matura povečuje učiteljevo avtoriteto. Dijaki: Zaradi mature imajo učitelji večjo avtoriteto nad nami dijaki. Študenti: Zaradi matematike so imeli učitelji večjo avtoriteto nad nami dijaki.	Dijaki	296,52	69,124	0,000
	Študenti	346,65		
	Učitelji	474,33		
Učitelji in dijaki: Zaradi mature skrbneje načrtujem svoje delo. Študenti: Zaradi mature sem skrbneje načrtoval/a svoje delo v gimnaziji.	Dijaki	377,38	18,194	0,000
	Študenti	309,67		
	Učitelji	357,60		
Učitelji in dijaki: Matura je zanimiva preizkušnja. Študenti: Matura je bila zanimiva preizkušnja.	Dijaki	279,27	63,239	0,000
	Študenti	402,89		
	Učitelji	380,69		
Vsi: Maturitetna vprašanja so (so bila) zasnovana tako, da zahtevajo (so zahtevala) predvsem znanje, naučeno na pamet, ki ga pozneje tako pozabiš.	Dijaki	319,76	9,978	0,007
	Študenti	368,63		
	Učitelji	360,82		
Vsi: Maturitetna vprašanja so (so bila) zasnovana tako, da zahtevajo (so zahtevala) ustvarjalnost, kritičnost, sposobnost znati se v novi situaciji.	Dijaki	374,67	1,788	0,409
	Študenti	355,95		
	Učitelji	328,03		
Učitelji in dijaki: Matura je spodbuda za bolj kakovostno delo dijakov in učiteljev. Študenti: Matura je spodbuda za bolj kakovostno delo dijakov in učiteljev.	Dijaki	319,76	9,701	0,008
	Študenti	368,63		
	Učitelji	360,82		
Vsi: Maturo je treba ukiniti.	Dijaki	279,28	65,230	0,000
	Študenti	384,03		
	Učitelji	426,92		

	Študenti	384,03		
	Učitelji	426,92		
Učitelji: Zaradi mature učitelji bolj sodelujem med sabo in si pomagamo. Dijaki: Zaradi mature dijaki bolj sodelujem med sabo in si pomagamo. Študenti: Zaradi mature smo dijaki bolj sodelovali med sabo in si pomagali.	Dijaki	322,51	9,828	0,007
	Študenti	372,66		
	Učitelji	343,89		
Učitelji: Matura je priložnost, da dijaki pokažejo, kaj znajo. Dijaki: Matura je priložnost, da pokažem, kaj znam. Študenti: Matura je bila priložnost, da sem pokazal/a, kaj znam.	Dijaki	316,13	13,314	0,001
	Študenti	364,57		
	Učitelji	380,10		
Vsi: Matura je samo vstopnica za vpis na fakulteto.	Dijaki	444,44	133,841	0,000
	Študenti	260,86		
	Učitelji	305,28		
Učitelji: Matura bo pripomogla, da bo znanje dijakov bolj kakovostno. Dijaki: Matura bo pripomogla, da bo moje znanje bolj kakovostno. Študenti: Matura je pripomogla, da je moje znanje bolj kakovostno.	Dijaki	332,04	3,508	0,173
	Študenti	362,12		
	Učitelji	345,30		

Preglednica 4: Izid Kruskal-Wallisovega preizkusa primerjave razlik med dijaki, študenti in učitelji v stopnjah soglašanja s posameznimi trditvami o maturi

Matura najbolj obremenjuje dijake, študenti, ki so jo že opravili, ocenjujejo, da niso bili tako obremenjeni z njo, kot so dijaki, ki jih matura še čaka, še nekoliko manj pa matura obremenjuje učitelje. Podobna so tudi njihova stališča do trditev, da je matura zapravljanje časa, da povečuje učiteljevo avtoriteto, da jo je treba ukiniti, da zaradi nje skrbneje načrtujejo (so načrtovali) svoje delo, da je priložnost, da dijaki pokažejo, kaj znajo, saj se s temi trditvami najpogosteje strinjajo dijaki, nato študenti in najmanj učitelji. S trditvijo, da je matura logičen zaključek šolanja na gimnaziji, se najpogosteje strinjajo učitelji, najredkeje pa dijaki. Zanimivo je, da dijaki najpogosteje verjamejo, da bo matura pripomogla k temu, da bodo uspešneje študirali, stališča učiteljev so jim zelo podobna, stališča študentov pa so v tem primeru veliko bolj kritična. Med tistimi, ki se jim zdi matura zanimiva preizkušnja, je največ študentov, sledijo učitelji in nazadnje dijaki, kar smo pričakovali, glede na to, da študenti z maturo niso več obremenjeni in da le-ta najbolj neposredno obremenjuje prav dijake. Pri trditvi, da matura zahteva predvsem fotografsko znanje, so bili najmanj kritični do mature študenti, najbolj pa dijaki, enako pa velja tudi pri trditvi, da je matura pospešila sodelovanje med dijaki oziroma med učitelji.

Obstaja statistično značilna razlika med dijaki, študenti in učitelji v skupnem rezultatu na lestvici stališč do mature. Preizkus statistične pomembnosti razlik med po dvema aritmetičnima sredinama pa je pokazal, da je statistično

značilna razlika med dijaki in učitelji ter med študenti in učitelji, ne pa tudi med dijaki in študenti. Po pričakovanjih imajo najbolj negativno stališče do mature dijaki, sledijo študenti in nato učitelji. Dijaki so z maturo najbolj neposredno obremenjeni, študenti gledajo nanjo nekoliko manj kritično, saj je že za njimi, najboljše pa jo sprejemajo učitelji.

Sklep

Pričakovali smo, da bodo stališča dijakov, učiteljev in študentov do mature precej bolj kritična, kot je pokazala raziskava. Iz odgovorov sklepamo, da z maturo dosegamo njen cilj zvišati kakovost gimnazijskega programa, čeprav bi bilo veliko še mogoče izboljšati. Kako bi lahko to storili, pa smo predstavili v magistrski nalogi Povezanost vzgojno-izobraževalnega procesa v gimnazijah z maturo, kjer smo med drugim zbrali predloge anketiranih učiteljev za spremembo sedanjega koncepta mature.

Literatura

- Bahovec, I. (1998). Notranje vrednotenje mature: 1995–1997: poročilo. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Bečaj, J. (1999). Avtonomni učenec, ki ima avtonomnega učitelja, ki ima avtonomnega ravnatelja, ki ima ... Vzgoja in izobraževanje, 30 (5), str. 4–6.
- Budin, J. (1998). Matura in prenova gimnazijskega izobraževanja. V: Kališnik, M. (ur.). Drugi strokovni posvet o maturi, str. 8–14. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Izhodišča kurikularne prenove. Ljubljana: Nacionalni kurikularni svet, maj 1996.
- Kariž Merhar, V. (1999). Ali matura vpliva na avtonomijo poučevanja?. Vzgoja in izobraževanje, 30 (5), str. 55–56.
- Marentič Požarnik, B. (2000). Ocenjevanje učenja ali ocenjevanje za (uspešno) učenje?: kako zmanjšati neskladje med nameni in učinki ocenjevanja. Vzgoja in izobraževanje, 31 (2–3), str. 4–9.
- Rutar Ilc, Z. (2001). Matura. Didakta, 10 (58/59), str. 32–35.
- Slivar, B. (1998). Mnenja dijakov, učiteljev in ravnateljev o maturi. V: Kališnik, M. (ur.), Drugi strokovni posvet o maturi, str. 36–41. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Šteh Kure, B. (2000). Kakovost učenja in poučevanja v okviru gimnazijskega programa. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.

Nataša HARL, M.A., and Dr Majda PŠUNDER

VIEWS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS, TEACHERS OF MATURA SUBJECTS AND TERTIARY STUDENTS ON THE MATURA

Abstract: The article presents the views of students of the third-year gimnazija programme, teachers of matura subjects and students of first-year university programmes on the matura (the secondary school final exam). Their views are interesting because a positive position, i.e. the conviction that this is a useful examination of knowledge, is important for the successful realisation of preparations for the matura and secondary school students' acquisition of good quality knowledge. An analysis of their standpoints shows that the latter are not as negative as perhaps was expected with regard to the opinion and research results published so far. However, as expected, there are considerable differences in views between teachers on one side and secondary school and tertiary students on the other.

Key words: matura, gimnazija, quality of the education process, school quality, professional development of teachers